

שלמון יפואי *Cephalaria joppensis* צמח ח"ש גבוה

וזקוף (יוני 2021)

ערגה אלוני

פתיח: שלמון יפואי הוא עשב גבוה חד-שנתי הגדל באזורים רבים בארץ. בשיא פריחתו הוא עמוס תפרחות לבנות ועדינות המצויות בקצות ענפי הצמח. הוא מרשים לא רק בגלל התפרחות, חרקים רבים בעיקר דבורים, נמשכים אל הפרחים בשל הצוף המצוי בהם.

שלמון יפואי הוא עשב גבוה וזקוף המתנשא לגובה 80 עד 220 ס"מ (פינברון-דותן. דנין. 1991 : שמידע 2005). הצמח השתיך בעבר למשפחת השלמוניים. בשנים אחרונות אוחדה משפחה זו כמו גם משפחת הוולריניים עם משפחת היערתיים, וכיום הסוג **שלמון** כלול במשפחת היערתיים.

שלמון יפואי. מימין: הגבעולים והעלים המאונים. באמצע: הגבעול מצולע בעל זיפים. משמאל עלים בראש הענפים. צילמה ערגה אלוני ©

הצמח נובט בחורף ומפתח שושנת עלים מאונים וגבעול המגיע לשיא גידולו לקראת פריחה. הגבעול מצולע בעל זיפים דלילים. העלים פשוטים, ארוכים 12-17 ס"מ, מחולקים לאונות סימטריות בלתי שוות בגודלן. בקצה העלה האונה גדולה ומורחבת, שפת האונות משוננת. העלים יושבים, נגדיים על הגבעול. צדם התחתון מרושת עורקים בולטים וזיפים דלילים לא נוקשים. בשלב הפריחה הוא מפתח מהמפרקים גבעולי פריחה גמישים וארוכים והעלים הולכים ומתקצרים (5-7 ס"מ), אינם מאונים וחסרי זיפים.

עמודי הפריחה ארוכים (7-20 ס"מ) חסרי מפרקים ועלים נושאים בראשם תפרחת קרקפת בקוטר 1 ס"מ דמוית ביצה. מצעית הקרקפת מכוסה מוצים, היקפה עטוף קשקשים ירוקים רעופים החופים על ניצן של פרח. בסיס הקשקש רחב ראשו מחודד צבעם ירוק ורוד.

מסודרים "שתי וערב" כך שבין שני קשקשים בשורה תחתונה ממוקם קשקש אחד בשורה מעל. הפריחה מתחילה מלמטה כלפי מעלה הראשונים לפרוח הם פרחי ראוה גדולים מהשאר (חן 1983). במקרים רבים לאחר הפריחה בבסיס פורחת קבוצה בחלק העליון של הקרקפת ובמרכז עדין הקשקשים חופים על פקעי פריחה סגורים.

שלמון יפואי. מימין צמחים נושי תפרחות. באמצע: סידור המוצים בקרקפת בטרם פריחה. משמאל פרחים ראשונים בבסיס. צילמה ערנה אלוני ©

הפרחים דו מיניים צבעם לבן סגול בהיר. נתונים בגביע דמוי ספל בעל אוגן עם שיניים. הגביע מוסתר במעטפת חיצונית (גביעון) בת 4-8 מקצועות עם חריצי אורך ובראשה מלענים (Feinbron-Dotan, 1978: פינברון-דותן, דנין, 1991). הכותרת צינורית מסתיימת באוגן בן 4 שיניים מוארכות בגודל דומה. אבקנים 4 זקופים, שווים בארכם, קבועים בצינור. הזירים לבנים ודקים המתארכים מעל האוגן. המאבק סגול מחובר במרכזו לזיר. בהיפתח הלשכות הם מפזרים גרגירי אבקה רבים. כדי למנוע האבקה עצמית מבשילים האבקנים (פרוטאנדריה) בטרם מתארך העלי החבוי בצינור. השחלה תחתית עשויה שני עלי שחלה וביצית אחת. עמוד העלי סגול, זקוף, חסר צלקת בולטת, ארוך מהכותרת בהבשילו. הפרחים עשירים בצוף מואבקים ע"י חרקים בעיקר דבורים. פרחי הצמח נחשבים כמקור מרעה חשוב לדבורים. לאחר קמילת הפרח הוא נושר, השחלה תופחת ומתפתח זרע עטוף בגביעון יבש הנפוץ ע"י הרוח.

שלמון יפואי. פרחים דו מיניים, ראשונים מבשילים האבקנים. באמצע: הבשלת העליים. צילמה ערגה אלוני © משמאל זרעונים בשלים צילמה שרה גולד המקור צמח השדה ©

שלמון יפואי הנפוץ בארץ התגלה כצמח בעל ערך למשק החי: פרחיו צופניים ומשמשים מרעה לדבורים, גבעוליו מכילים סוכרוז (חן 1983) ויש לו פוטנציאל ביומסה גבוה וערכים תזונתיים המשתווים לחיטת מספוא להאבסת בקר (בללו וחובריו 2010). בדיקת תכולת חומרים הראתה שהוא מכיל תמציות מימיות גבוהות של אתנול ואתיל אצטט, בעלי יכולת נוגדת חמצון גבוהה ופעילים נגד *Rhizopus stolonifer* - עובש שחור (Azab, 2018). כמו כן הצמח מהווה מקור עשיר למטבוליטים משניים: ספונינים, חומצות פנוליות ופלבנואידים הקיימים בכל חלקי הצמח. לפלבנואידים השפעה רבה כחומר נוגד חמצון. שלמון יפואי משמש ברפואה המסורתית לריפוי מחלות לב וריאות, שיגרון והסדרת מחזור (Chrząszcz's et al 2021).

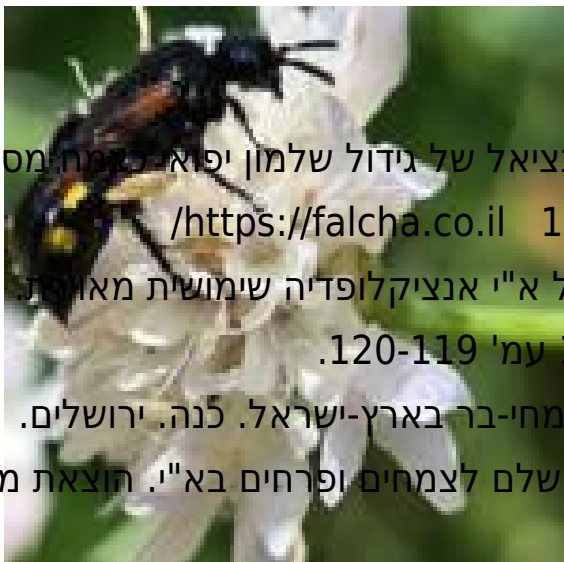
שלמון יפואי. מימין דבורת דבש על התפרחת משמאל: צרעה פגיונאי סוקרת פרחים. צילמה ערנה אלוני ©

הצמח גדל בקרקעות כבדות בחבל הים-תיכוני עד גובה 700 מ' (שמידע 2005), נפוץ בחברות צומח עשבוני בגדות נחלים, שולי תעלות מים, דרכים ובמקומות מופרעים. תפוצתו מזרח ים-תיכונית.

גדל בארץ בגולן, חרמון, גליל, חוף הים התיכון, עמק יזרדן עליון, עמקים, גלבע, כרמל, הרי שומרון, מדבר שומרון, הרי יהודה, שרון, שפלה, נגב והרי אילת, בקעת הירדן (Feinbron- Dotan 1978) מקורו בארצות המזרח התיכון. מצוי בחצי האי ערב, ירדן סוריה לבנון טורקיה ובאירופה במספר מדינות.

ספרות

בללו א עמיר-שגב א וחב. 2010 הפוטנציאל של גידול שלמון יפואי לצמח מספוא בתנאי בעל. פרסומי מכון וולקני מספר 152019 [/https://falcha.co.il](https://falcha.co.il)
חן ק (אלון עורך) 1983 החי והצומח של א"י אנציקלופדיה שימושית מאוחדת. משרד הביטחון, החברה להגנת הטבע כרך 11 עמ' 119-120.
פינברון-דותן נ ודנין א 1991 המגדיר לצמחי-בר בארץ-ישראל. כנה. ירושלים.
שמידע א 2005 צמחי ישראל המדריך השלם לצמחים ופרחים בא"י. הוצאת מפה

Azab A 2018 Total Phenolic Content, Antioxidant Capacity and Antifungal Activity of Extracts of *Carthamus tenuis* and *Cephalaria joppensis*.

European Chemical Bulletin 7(4):156-161

Chrzyszcz's M Krzemińska B Szewczyk K Celiński's R 2021 Plants Phenolic

Composition and Antioxidant Activity of Plants

=====

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

לציטוט: אלוני ע 2021 שלמון יפואי *Cephalaria joppensis* צמח ח"ש גבוה וזקוף (יוני

2021), פורחי החודש, כתב-עת "כלנית", מספר 8.

[/https://www.kalanit.org.il/cephalaria-joppensis-june-2021](https://www.kalanit.org.il/cephalaria-joppensis-june-2021)

=====

=====